

*М. В. Сіцінська,
к. держ. упр., докторант кафедри державного управління і менеджменту,
Національна академія державного управління при Президентіві України*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗРОБКИ ПРОЕКТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

M. Sitsinska,
doctoral student in public administration and management
National academy of public administration the President of Ukraine

THE ORETICAL BASES OF DEVELOPMENT OF THE DRAFT NATIONAL STRATEGY
THE DEVELOPMENT OF CIVIL DEMOCRATIC CONTROL OVER THE SECURITY
SECTOR AND DEFENSE OF UKRAINE

У статті розглянуто актуальні питання щодо розроблення проекту Національної стратегії розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України. Наголошено, що Національна стратегія конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, визначених Стратегією національної безпеки України, Стратегічним оборонним бюлетенем України, Воєнною доктриною України. Обґрунтовано, що метою реалізації Національної стратегії є розвиток демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, який здійснюється органами державної влади та інституціями громадянського суспільства, для попередження і недопущення порушень конституційних прав і свобод людини та громадянина. Доведено, що дієвий демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

The article considers actual issues on development of the draft National strategy for the development of civil democratic control over the security sector and defense of Ukraine. Noted that the national strategy specifies the main ways of realization of conceptual ideas and perspectives of development of civil democratic control over the security sector and defense defined by the national security Strategy of Ukraine's Strategic defence Bulletin of Ukraine, the Military doctrine of Ukraine. It is proved that the purpose of implementation of the National strategy is the development of civil democratic control over the security sector and defence, which is implemented by public authorities and civil society institutions, to prevent and avoid violation of constitutional rights and freedoms of man and citizen. It is proved that effective democratic civilian control over the security sector and defence is a necessary condition of sustainable democratic development of the society.

Ключові слова: демократичний цивільний контроль, громадянське суспільство, національна безпека, сектор безпеки і оборони, національна стратегія.

Key words: democratic civilian control, civil society, national security, the security sector and defense, the national strategy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розроблення Національної стратегії розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України (далі — Національна стратегія) зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення ефективності демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони в нових економічних та безпекових умовах, прискорення реформування сектору безпеки і оборони України. Без організації демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони побудова правової держави практично неможлива.

Національна стратегія конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, визначених Стратегією національної безпеки України [1], Стратегічним оборонним бюлетенем України [2], Воєнною доктриною України [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що сьогодні існує нагальна потреба консолідації зусиль нау-

ковців у галузі наук з державного управління щодо запровадження ефективних механізмів державного управління, які спрямовані на розвиток демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — розглянути теоретичні основи розробки проекту Національної стратегії розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розбудова системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, глобалізаційних викликів XXI ст. вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити захист національних інтересів громадян, суспільства і держави, адекватно викликам та загрозам національним інтересам і національній безпеці України.

Серед зазначених проблем актуальними є:

- відсутність дієвих механізмів президентського і парламентського контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони України, збільшення в його структурах кількості цивільних осіб;

- недостатнє залучення недержавних організацій та громадськості до розроблення та вжиття систематичних і неупереджених заходів з актуальних питань цивільно-військових відносин;

- недостатня відкритість й прозорість діяльності структур сектору безпеки і оборони (періодична публікація відповідних Білих книг);

- недостатнє залучення інститутів громадянського суспільства до вироблення та реалізації політики національної безпеки, а також до оцінювання її ефективності;

- неефективність внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту за використанням бюджетних коштів і державного військового майна в структурних підрозділах сектору безпеки і оборони;

- низька ефективність системного вжиття заходів щодо запобігання корупції у сферах національної безпеки і оборони;

- зниження рівня суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини військових і правоохоронців.

Головною метою реалізації Національної стратегії є розвиток демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, який здійснюється органами державної влади та інституціями громадянського суспільства, для попередження і недопущення порушень конституційних прав і свобод людини та громадянина, захист їхніх законних інтересів, створення умов для відкритості та прозорості функціонування цих безпекових структур, поступальний розвиток України як демократичної держави, подальше зміцнення міжнародних позицій та авторитету Української держави у сучасному світі.

Метою Національної стратегії є:

- створення оптимальних цивільно-військових відносин у суспільстві відповідно до стандартів держав — членів ЄС;

- забезпечення розвитку механізмів президентського і парламентського контролю за діяльністю структур сектору безпеки і оборони;

- збільшення відкритості й прозорості діяльності структур сектору безпеки і оборони;

- підвищення дієвості громадського контролю за діяльністю структур сектору безпеки і оборони відповідно до вимог розвитку громадянського суспільства;

- повернення довіри громадян України до сектору безпеки і оборони.

Національна Стратегія має формуватися адекватно сучасним викликам та загрозам національній безпеці, інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу від стратегічного планування до стратегічного менеджменту, що забезпечить стійкий рух та розвиток України в першій чверті XXI ст., інтегрування системи демократичного цивільного контролю в європейський і світовий безпековий простір.

Стратегічними напрямками державного управління у сфері демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони мають стати:

- поетапне збільшення бюджетного фінансування сектору безпеки і оборони до рівня, що забезпечує його розвиток;

- забезпечення прозорості витрат видатків на національну безпеку і оборону;

- запровадження дієвого механізму боротьби з корупцією в органах сектору безпеки і оборони;

- дотримання вимог Конституції та законів України щодо прав і свобод громадян, які перебувають на військовій службі у Збройних Силах України та інших структурах сектору безпеки і оборони, та членів їхніх сімей;

- удосконалення механізму і впровадження сучасних технологій інформаційної присутності та інформування суспільства і міжнародної спільноти про діяльність структур сектору безпеки і оборони, у тому числі шляхом щорічного видання Білої книги;

- ужиття із залученням недержавних організацій та громадськості систематичних і неупереджених заходів з актуальних питань цивільно-військових відносин;

- удосконалення механізму президентського і парламентського контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони України, збільшення в його структурах кількості цивільних осіб.

Дієвий демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

Основні завдання Національної стратегії:

- модернізація і розвиток демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, що має випереджальний безперервний характер, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в суспільстві;

- підвищення ефективності демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, що має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних і цивільно-військових проблем суспільства, збільшення відкритості й прозорості діяльності структур сектору безпеки і оборони, залучення інститутів громадянського суспільства до вироблення та реалізації політики національної безпеки.

Зусилля органів управління, які здійснюють керівництво військовими формуваннями, розвідувальними, правоохоронними органами за підтримки всього суспільства та держави мають бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких:

- 1) забезпечення суверенітету держави та її територіальної цілісності;

- 2) побудова громадянського суспільства, правової демократичної держави;

- 3) запровадження єдиної національної системи нормативно-правового забезпечення системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони;

- 4) гармонізація цивільно-військових відносин у суспільстві;

- 5) залучення недержавних організацій та громадськості до розроблення та вжиття систематичних і неупереджених заходів з актуальних питань цивільно-військових відносин;

6) приведення у відповідність із стандартами держав — членів ЄС співвідношення цивільного і військового персоналу в органах сектору безпеки і оборони;

7) подальший розвиток механізмів президентського і парламентського контролю за діяльністю структур сектору безпеки і оборони;

8) збільшення цивільної компоненти в структурах сектору безпеки і оборони;

9) збільшення відкритості й прозорості діяльності сектору безпеки і оборони;

10) недопущення політизації безпекового і оборонного сектору;

11) удосконалення бюджетного контролю над сектором безпеки і оборони з боку парламента;

12) організація парламентського контролю за діяльністю спеціальних служб, закритий характер функціонування яких потребує запровадження відповідних механізмів спостереження та прийняття державно-управлінських рішень;

13) залучення інститутів громадянського суспільства до вироблення та реалізації політики національної безпеки, а також до оцінювання її ефективності;

14) забезпечення виконання міжнародних зобов'язань у сфері демократичного цивільного контролю за діяльністю структур сектору безпеки і оборони в рамках членства та співробітництва з Організацією Об'єднаних Націй, Організацією з безпеки та співробітництва в Європі, Радою Європи, Організацією Північноатлантичного договору та Європейським Союзом;

15) реформування сектору безпеки і оборони як цілісної системи;

16) формування довіри до сектору безпеки і оборони як результату взаємодії з громадськістю в системі державного управління сектором безпеки і оборони;

17) відновлення позитивного іміджу військових і правоохоронних органів.

Доведено, що реалізація Національної стратегії розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України має виходити із таких принципів:

- законності;
- демократичності;
- відкритості та прозорості;
- пріоритету захисту національних інтересів;
- балансу (оптимального поєднання) інтересів громадян, суспільства та держави;
- своєчасності вжиття заходів щодо захисту національних інтересів та їх адекватності реальним і потенційним загрозам;

— пріоритету договірних (мирних) засобів під час вирішення конфліктів у сфері цивільно-військових відносин;

— сумлінного виконання міжнародних зобов'язань у сфері забезпечення демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони;

— чіткого розмежування повноважень і скоординованої взаємодії органів державної влади щодо контролю за діяльністю структур сектору безпеки і оборони;

— професіоналізму та відповідальності у сфері координації дій з інституціями громадського суспільства щодо впровадження і реалізації Національної стратегії;

— науковості, системного підходу щодо розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони;

Принцип балансу інтересів громадян, суспільства та держави має стати основним принципом Національної стратегії.

На нашу думку, механізми реалізації Національної стратегії розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони передбачають:

1. Оновлення законодавства України у сфері демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони.

2. Розвиток цивільно-військових відносин у суспільстві.

3. Розвиток механізмів президентського контролю за діяльністю структур сектору безпеки і оборони України.

4. Розвиток механізмів парламентського контролю за діяльністю структур сектору безпеки і оборони України.

5. Залучення інституцій громадянського суспільства до здійснення демократичного цивільного контролю за діяльністю структур сектору безпеки і оборони України.

6. Розроблення та підтримка програм розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України.

7. Підтримка наукової та інноваційної діяльності у сфері національної безпеки України.

8. Міжнародне партнерство у сфері розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України.

ВИСНОВКИ

Отже, під Національною стратегією слід розуміти скоординовану діяльність профільних і загальної компетенції органів державної влади, які залучаються до виконання завдань щодо захисту національних інтересів у безпековій та оборонній сферах і взаємодіють з інституціями громадянського суспільства, які можуть залучатися до надання послуг у сферах безпеки і оборони, з метою розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони та підвищення рівня довіри громадян до силових структур держави. Національна стратегія ґрунтується на положеннях Конституції України, вимогах законів України та інших нормативно-правових актів з питань національної безпеки та оборони держави.

Перспективою подальших розвідок даної проблематики, є на наш погляд, вивчення кращого європейського досвіду щодо розвитку демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони.

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 черв. 2012 р. "Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України" [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 8 черв. 2012 р. № 389/2012. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/14823.html>

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 груд. 2012 р. "Про Стратегічний оборонний бюлетень України" [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 29 груд. 2012 р. № 771/2012 — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U771_12.html

3. Про Воєнну доктрину України [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 8 черв. 2012 р. № 390/2012. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>.

References:

1. Decree of the President of Ukraine (08.06.2012), № 389/2012 "About Nova редакцію Стратегії національної безпеки України", available at: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/303.html> (Accessed 18 April 2014).

2. Decree of the President of Ukraine (29.12.2012), № 771/2012 "Pro Stratehichnyj oboronnyj biuletен' Ukrainy", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U771_12.html (Accessed 18 April 2014).

3. Decree of the President of Ukraine (08.06.2012), № 390/2012 Pro "Voiennu doktrynu Ukrainy", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/648/2004> (Accessed 18 April 2014).

Стаття надійшла до редакції 02.05.2014 р.